

Separation of Men and Women in the Modern Orthodox Synagogue

Rabbi Roy Feldman
Congregation Beth Abraham-Jacob
January 3, 2018

played boundless energy. Before long he introduced a series of reforms. Like most early reforms, Wise's aimed mainly at improving decorum and effecting changes in the liturgy. He abolished the sale of synagogue honors, forbade standing during the Torah reading, eliminated various medieval liturgical poems (*piyyutim*), introduced German and English hymns into the service, initiated the confirmation ceremony, and organized a mixed choir.¹⁷ But his effort to effect Berlin-style changes in synagogue seating to make room for the choir ("I suggested to apportion the seats anew, and to set apart half of the floor, as well as of the gallery, for the women") raised a howl of protest and got nowhere, and even within the mixed choir "the girls objected strenuously to sitting among the men."¹⁸ Wise never even raised the issue of family pews.

A series of tangled disputes between Wise and his president, Louis Spanier, led to Wise's dismissal from Beth El Congregation two days before Rosh Hashanah in 1850. Wise considered his firing illegal, and on the advice of counsel took his place as usual on New Year's morning. As he made ready to remove the Torah from the ark, Louis Spanier took the law into his own hands and lashed out at him. The assault knocked off the rabbi's hat, wounded his pride, and precipitated a general melech that the police had to be called out to quell. The next day, Wise held Rosh Hashanah services at his home. The day after that, he was invited to a meeting consisting of "prominent members of the congregation together with a large number of young men."¹⁹ where a new congregation, Anshe Emeth, came into being with Wise as its rabbi. Anshe Emeth dedicated its new building, formerly a Baptist church, on October 3, 1851. Wise served the congregation there until 1854, when he journeyed west to Cincinnati to assume his life-long position at Bene Yeshurun.²⁰

Anshe Emeth is usually credited with being the first synagogue with mixed seating in the world. As Wise relates the circumstances in his *Reminiscences*: "American Judaism is indebted to the Anshe Emeth congregation of Albany for one important reform; viz., family pews. The church-building had family pews, and the congregation resolved unanimously to retain them. This innovation was imitated later in all American reform congregations. This was an important step, which was severely condemned at the time."²¹ According to this account, and it is the only substantial one we have, family pews entered Judaism for pragmatic reasons: Members voted to make do with the (costly) building they had bought, and not to expend additional funds to convert its American-style family pews into a more traditional Jewish seating arrangement. Had members considered this a particularly momentous action on their part, they would surely have called attention to it in their

synagogues . . . in England." Somewhat later, his successor, Cyrus Adler, claimed that the seminary's practice of "separate but equal" seating did "not afford a precedent for the general synagogue because the Seminary synagogue was really built for Seminary students and at the time it was planned, it was not supposed that women would attend the services there." It appears, however, that he was mistaken.⁷¹

In 1921, the question of "whether family pews would be a departure from traditional Judaism" came before the Rabbinical Assembly's [Conservative Jewish] Committee on the Interpretation of Jewish Law. Professor Louis Ginzberg, chairman of the committee, responded that gallery seating was unnecessary, but that "the separation of the sexes is a Jewish custom well established for about 2000 years, and must not be taken lightly."⁷² The "separate but equal" seating pattern that Ginzberg and Schechter (like David Einhorn) advocated failed to satisfy proponents of family togetherness in worship, and most Conservative synagogues introduced mixed seating instead, in some cases preserving sexually segregated areas in the synagogue for those who wanted them ("compromise seating").⁷³ In 1947, Ginzberg himself told a congregation in Baltimore that if "continued separation of family units during services presents a great danger to its spiritual welfare, the minority ought to yield to the spiritual need of the majority."⁷⁴ Privately he admitted that "when you live long enough in America you realize that the status of womanhood had changed so much that separating women from men has become obsolete."⁷⁵ By 1955, according to Marshall Sklare, mixed seating featured in "the overwhelming majority of Conservative synagogues," and served "as the most commonly accepted yardstick for differentiating Conservatism from Orthodoxy."⁷⁶

Although recognized Orthodox leaders did indeed tout mixed seating as the "great divide" — the action that put a congregation beyond the pale of Orthodox tradition — many members of Orthodox congregations apparently disagreed. Congregations that both professed to be Orthodox and employed rabbis who graduated from Orthodox rabbinical seminaries still introduced family pews, defending them in one case, on the basis of the "spirit, traditions and procedure of Orthodox Judaism," and in another on the pragmatic grounds that they would "be inviting to the younger members."⁷⁷ One source claims that in 1961 there existed "perhaps 250 Orthodox synagogues where family seating is practiced."⁷⁸ A different estimate, from 1954, holds that "90% of the graduates of the Chicago Hebrew Theological Institution, which is Orthodox, and 50% of the graduates of the Yeshiva, the Orthodox institution in New York, have positions where family seating or optional family seating prevails." How accurate either estimate was remains unclear, but at least according

יב אף-על-פי שכל המוערות מצוה לשמח ביהוה — ברג הפסות
 היתה בפקדוש יום שמחה וזרה, שפאמר: ושמחתם לפני ה' אלהיכם
 שבעת ימים, וכיצד היו עושין? ערב-יום טוב הראשון היו מתקנין
 בפקדוש מקום לגשים מלמעלה, ולגשים מלמטה, כדי שלא יתעורבו
 אלו עם אלו. ומתחילין לשמח מוצאי-יום טוב הראשון; וכן כל
 יום ויום מימי חלו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של
 ביה-הערבים לשמח לשאר היום עם כל הקלה.

ית ותיאר היתה שמחה זו? התליל פניה, ומנגינת כנור ובנגלים
 ובמזלפים, וכל אחד ואחד בכל-שיר שהוא יודע לגנון בו; ומי שידע
 פניה — פנה, ורקודין ומספיקין ומפזיין ומכריכרין, כל אחד
 ואחד כמו שידע, ואומרים דברי שירות ונשפחות. ושמחה זו אינה
 דוחה, לא את השבת ולא את יום-טוב.

יד מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי-הארץ
 וכל מי שידע; אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והפזזרין
 והתסידים והזקנים ואנשי מעשה — הם שהיו בקרדין ומספיקין
 ומנגינין ומשפוחין בפקדוש בימי חג הפסות. אבל כל העם, האנשים
 והנשים, בלון באין לראות ולשמח.

The Women's Courtyard was surrounded by balconies so that women could look on from above and the men from below without intermingling.
 (The Mishnah (Middot 2:5) relates that these balconies were a later addition to the Temple structure. On the festival of Sukkot, the entire Jewish nation would gather in this courtyard to watch the Simchat Beit HaShoebah celebrations (the festivities associated with the water libation). Though the men and the women were seated in separate sections, the closeness between them aroused a certain dimension of frivolity which was not appropriate to the holiness of the occasion. To avoid such circumstances, these balconies were constructed. See also Sukkot 51b.)

ר לפנים מן התיל העזרה. וכל העזרה היתה ארף קפי"ו על רוב
 קל"ה. ושבועה שעדיים היו לה: שלשה מן הצפון הסמוכה למערב.
 ושלשה מן הדרום סמוכה למערב. ואחר במזרח, מכהן פנגד בית בית קול-
 השופרים באמצע.

ה כל שער מנה הנה רחבו עשר אמות ונכהו עשרים אמה. והיו לו
 דלתות מתופות וזב. חוץ משער קודש, שהיה מצפה נחשת דומה לזב.
 ושער זה הוא הנקרא שער העליין, והוא שער נקוד.

ו העזרה לא היתה כבנות באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר
 הבית יתר מפל הרוחות, וקרובה למערב יתר מפל הרוחות. ובינה ובין
 הצפון יתר משה שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר משה
 שבינה ובין הצפון.

ז ולפי העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה ארף מאה אמה
 ול"ה על רוב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של
 ארבעים אמה, ולא היו מקרות, וכן עמידן להיות.

ח ומה הם משמשות? ורומית-מזרחית — לשפת הפזירים, ששם
 מבטלין את שלמיהם ומגדלן את שערם; מזרחית-צפונית —
 העצים, ששם פזרים בעלי-מומין מהלעים בעצים, שכל עין שנמצא בו
 תולעת פסול; צפונית-מערבית — לשפת המערבים; מערבית-דרומית —
 כה היו נוהגין יין ושמן, והיא היתה נקראה "לשפת בית שמעון".

ט עזרת-הנשים היתה מקפת גזוזטרא, כדי שיהיו הנשים רואות
 מלמעלה והאנשים מלמטה, כדי שלא יהיו מעורבבין. ובינת גדול הנה
 בצר העזרה בצפונה מבחוץ, בין העזרה והתיל, והנה פנוי פפה ומקר
 רכרין של אבן, והוא היה נקרא "בית הפוקד". ושני פתחים היו לו: אחד
 פתוח לעזרה, ואחר פתוח לתיל.

י וארבע לשכות היו בו: שפים קדש ושפים חל. וראשי פספסין
 מבדילין בין הקדש והחל. ומה היו משמשות? מערבית-דרומית —
 לשפת הטלואים; ודרומית-מזרחית — לשפת עושי, ששם הפזרים; מזרחית
 צפונית — שם אגוזי תשמוזי, אבני מולך, ששם הפזרים; צפונית
 מערבית — שם יורדין לבית הטלואים.

למקדש מעט

מחבר: 1734567

ב"ה שנת תרפ"ג עה"ק ירושלים תובכ"א.

לאחינו ב"י קהילות הקודש והיחידים האהובים
באה"ב באמצעריקא וקנדה יצ"ו, שלמי אמוני ישראל
החרדים לדבר ד', המאמינים בתורת משה מורשה,
תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, שעליה כרת הקב"ה
ברית עם ישראל.

שלו' וכרכה מהר הקודש מירושלים.

התאמת

אחינו היקרים.

באה אלי שמועה, ממצב היהדות הנאמנה במדינותיכם, ולבי נשבר בקרבי. כי עלה הפורץ, של אלה אשר השחיתו את כרם ד' צבאות בית ישראל, וידיחו רבים מאחרי ד' אלהי ישראל ותורתו הנאמנה, המתחדשים הריפורמיים, גם בחוץ מחנה החרדים פנימה, ורכים התחילו להיות נמשכים אחריהם בשגגה, לעקור מוסדי עולם, שיסודי היהדות ועקרי תורה שלובים עמם. והפרצים התחילו בחומת הקודש, בהדברים המסורים לציבור, והנעשים בהקהל, הקובעים את חותמם על צורת העדה בכללותה, והם סדרי בתי הכנסיות, בצורת בנינם וכדרכי הקודש של הליכותיהם ומנהגיהם הקדושים. והדברים באו לידי כך, שמרעה אל רעה יצאו, ועבירה גוררת עבירה והריסה גוררת הריסה. יעד שנמצאו כאלה ששלחו יד בהמסורה הקדושה לכל ישראל קדושים מאז ומעולם לעשות בבתי הכנסיות עזרת אנשים לבד ועזרת נשים לבד, ואשר המהרסים הראשונים אשר התחילו לבטל את הסדר הקדוש והמחויב הזה, יודעים אנחנו מה עלתה בידם, שרובם ככולם נשתכחו מהם ומזרעם כל יסודי האמונה וכל קדושת ישראל, והרבה מהם נשתמדו ונבלעו בין גויי הארץ ונכרתו לגמרי מבית ישראל, ואשר לא עשו עדיין את הצעד הזה, של השמד המכלה, הנה הם כאברים מדולדלים בגוף האומה, בלא תורה ובלא אור של יהדות אמיתית. ועינינו רואות וכלות עליהם, והטובים שבהם מתחרטים על עונות אבותיהם, אחרי שהם רואים את חורבנם הרוחני.

ועתה מה ידאב לבנו, אם נראה כי במחנה הקודש פנימה בקרב אחינו החרדים, שאינם נמנים עם הריפורמיים, נראה הנגע הזה, לזלזל ביסוד איתן זה, ולכנות בתי כנסיות בתכונה כזאת, שלא תהיה בהם עזרת אנשים ועזרת נשים מיוחדת, כי אם כדרכי הגויים המה עושים, לבא כביהכ"נ אנשים ונשים יחדו, לכלע את הקודש, ולהשחית את קדושת האומה הקדושה וטהרתה, במקום שטהרתה צריכה לצאת משם שהם בתי כנסיות ובתי

מדרשות של ישראל. כמו שאמרו חז"ל בגמרא ברכות ט"ז א', אר"ח בר"ח למה נסמכו אהלים לנחלים דכתיב כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ד' וגו', לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות, ופירש"י שם אהלים בתי מדרשות, ויליף לה מאהלים נטע ד' ואהלים לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ויטע אהלי אפדנו (דניאל י"א), ותוס' שם ד"ה אהלים פירשו, דהלימוד הוא מדסמיך מה טובו אוהליך יעקב לכנחלים נטיו, ומה טובו אוהליך יעקב נאמר על בתי כנסיות ובתי מדרשות. מכוננת הקדושה וחיי הנשמה של כנסת ישראל, כדאמרינן במסכת סנהדרין ק"ה ב', אריו"ח מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבנו, בקש לומר שלא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה טובו אוהליך יעקב, ובתנא דבי אליהו, הובא בילקוט רמז חשע"א, כנחלים נטיו מה טיבן של נחלים אצל בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא מה נחלים הללו בני אדם יורדין לתוכן כשהם טמאין ועוליך כשהן טהורין, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות בני אדם נכנסין לתוכן כשהן מלאים עונות ויוצאין מלאין מצוות.

ועתה מה נאמר ומה נדבר אם באותו המקום הקדוש בית הכנסת, שנועד להעלות את האדם מישראל מידי טומאתו, להעלותו מכף חובה לכף זכות, אם המקום הזה יחולל מקדושתו, וקדושתן של ישראל המנוחלת לנו מימי קדם, להתנהג בטהרה, ובתכונת המדות הקדושות, להנהיג עזרת אנשים ועזרת נשים, במחלקות מיוחדות, אם קדושה זו תתבטל ח"ו, ותהתיה יבאו מנהגים זרים של אומות נכריות, המבטלים את יסוד הקודש, ועושים את כניסתנו לבית הכנסת לחטאת, ושליחות יד בקדשי ד', המסורים לנו בסדרי מקדש מעט, אשר הם הם שעמדו לנו גם בארצות אויבינו, ובגלותנו, כדאמרינן במגילה כ"ט א': ואהי להם למקדש מעט, אר"י אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, ואמרו עוד שם דרש רבא: מ"ד ד' מעון אתה היית לנו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ובודאי חייבים אנחנו להתקרב בכל מה שאפשר לנו, ובכל מה שמוותר לנו, במקדשי מעט הללו, מעונות השכינה שלנו בתי כנסיותינו, לתכונת הקדושה של הבית הגדול והקדוש, שיבנה במהרה כימינו, וקדושת בית המקדש היתה לאבותינו לקו המדה, שחלקו גם בבתי הכנסיות שבכל מושבותיהם עזרת אנשים לבד ועזרת נשים לבד, כמו שהיה הדבר כן בבית המקדש, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ט', וז"ל עזרת נשים היתה מוקפת גזוזטרא, כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן. כדי שלא יהיו מעורבבין, ופשוט הוא שבעיקר החיות יבא זכר הנשים ויבא זכר הנשים

מגילה כט.
 (יחזקאל יא, טז) ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל

The verse states: "Yet I have been to them as a little sanctuary in the countries where they have come" (Ezekiel 11:16). Rabbi Yitzhak said: This is referring to the synagogues and study halls in Babylonia.

אנשים לבד ועזרת הנשים לבד. אע"פ שיע משנה ה', ששנינו שם וחלקה היתה ברו מלמעלן ואנשים מלמטן, כדי שלא יהיו נ שבכל שנה מסדרין שם גזוזטראות, לווחין בשמחת בית השואבה, ורואות, וזהו תיקון ג לשיטת רש"י נעשית הכצוצטרה בשביל שי כדעת הרמב"ם, דס"ל שהגזוזטרה היתה קו inted from Otzar Hahochma www.otzar.org

TRADITION: *A Journal of Orthodox Jewish Thought*

best be segregated—but finally they were persuaded to accept the Reform view.¹

There is a refreshing naivete about this youthful acceptance of separate seating before being “persuaded” of the Reform view.

ON THE POSITIVE SIDE

Thus far the arguments of those who would do violence to our Tradition and institute mixed pews. What now are the reasons why the Halakhah is so firm on separating the sexes at every service? What, on the positive side, are the Tradition's motives for keeping the *mechitzah* and the separate seating arrangement?

The answer to this and every similar question must be studied in one frame of reference only. And that is the issue of prayer. We begin with one unalterable premise: *the only function of a religious service is prayer*, and that prayer is a religious experience and *not* a social exercise. If a synagogue is a place to meet friends, and a service the occasion for displaying the latest fashions, then we must agree that “if I can sit next to my wife in the movies, I can sit next to her in the Temple.” But if a synagogue is a *makom kadosh*, a holy place reserved for prayer, and if prayer is the worship of God, then the issue of mixed pews or separate pews can be resolved only by referring to this more basic question: *does the contemplated change add to or detract from our religious experience?* Our question then is: does the family pew enhance the religious depth of prayer? If it does, then let us accept it. If it does not, let us stamp it once and for all as an alien intrusion into the synagogue, one which destroys its very essence.

THE JEWISH CONCEPT OF PRAYER

To know the effect of mixed seating on the Jewish religious quality of prayer, we must first have some idea of the Jewish concept of prayer. Within the confines of this short essay we cannot hope to treat the matter exhaustively. But we can, I believe,

1. Theodore Frankel, “Suburban Jewish Sunday School,” *Commentary* (June, 1958) p. 486.

אף שהיו מובדלין בדין מחיצה שמועילה לשאר דברים שצריכין מחיצה לא הועילה לזה ונחשבו כמעורבין ואסור מדאורייתא והיי כמפורש שיעשו מחסורא.

היוצא מזה גם בבתי כנסיות שמתקבצין שם אנשים ונשים להתפלל טוב יותר לעשות גזוטרטא שהנשים יהיו למעלה, ואם מאיזה טעם קשה לעשות גזוטרטא צריכים לעשות מחיצה ממש כול שתמנע מלבוא לידי קלות ראש ולא סגי במה שנהשבה מחיצה לכל דבר כגון בשערים פתוחים כמו שדאינו שלא הועילה במקדש היה אסור מדאורייתא, ולכן לא סגי גם במחיצה של עשרה טפחים מן הקרקע שאינה כלום לענין קלות ראש שהרי יכולים לדבר ולהרבות שיחה עם הנשים בלי שום קושי וליגע בידיהם ואין לך קלות ראש גדולה מזו ונחשבו כמעורבין ממש ואסור מדאורייתא שגרועה היא ממחיצה שהבדילה בין עזרת נשים לחיל במקדש שלא הועילה אף שהיתה יותר ניכר, אלא צריכים לעשות מחיצה גבוהה במדה כזו שלא יבואו לידי קלות ראש.

אבל מסתבר לעיד שסגי במחיצה גבוהה עד אזור הכתפים, דהרי חזו"ן שהמחיצה אינה מצד איטור הסתכלות כדכתבתי לעיל שזה הרי ידעו גם מתחלה ומ"מ התירו ולא חשו לזה, ואף אחר התיקון הגדול לא נזכר שהיתה שם רק גזוטרטא שהיא מקרשים מונחים על הווי"ן הכולטים וסתם גזוטרטא אינה במחיצה עיין עירובין דף פ"ו ובתוס' דף פ"ז ובפ"י המשנה להרמב"ם שם ונמצא שגורא הנשים כיון שלא הקיפו את הגזוטרטא במחיצה ולא חשו לזה, ואף שלא נראו להתאשים שעמדו תחת הגזוטרטא מ"מ הרי נראו להתאשים העומדים באמצע.

היו בעזרת נשים האנשים היו ברחבה של הר הבית ובחיל, שהיתה מחיצה גדולה ביניהם בדין מחיצה אבל כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות את השמחה ראו שבאו לידי קלות ראש ולא הועילה המחיצה וא"כ היה עדיין אסור מדאורייתא שלכן הותר לעשות הגזוטרטא שמה ראייה שהוא מדאורייתא כדבארתי. ואין לומר שהאיטור היה מדין יחוד שזהו מדאורייתא שמא יכנס איש לפנים, חדא דא"כ איסכא הוא לר' כהנא בקידושין דף פ"א שיותר עדיף נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, וגם לא כברייתא דתנא איסכא ונימא שברייתא דכאן היא המתניתא דבקדושין, דהא ברייתא דהתם מתיר אנשים מבפנים ונשים בחוץ והכא אסור למסקנא בתרויהו וגם אין שייך למילג על מעשה רב, וגם בנשים הרבה כאלו שהיו בשמחת בית השואבה אין לתוש ליחוד בין לרמב"ם בין לרש"י, שלרמב"ם שאוסר אף עם נשים הרבה אינו אסור מצד שמא יפרוש אלא דוקא בפירוש כדאיתא בפ"כ"ב מא"י"ב ה"ח ולרש"י שאוסר שמא יפרוש הא אינו אסור עם הרבה נשים, עיין בח"מ אה"ע סי' כ"ב סק"י, ועוד שלא היה שייך יחוד כלל התם דב' המקומות היו פתוחין והולכין דרך שם בכל עת אל מתוך להר הבית ולחיל ולעזרת נשים ולעזרה וכן מעזרה ולחוץ ועדיף מבית שפתחו פתוח לר"ה, ולכן צריך לומר שהאיטור הוא רק משום קלות ראש, וחשבו מתחלה שמה שבאו לידי קלות ראש היה מחמת שהאנשים הוצרכו לראות דוקא דרך הנשים שהרי שניהם הסתכלו למקום אחד באו לידי קלות ראש, שאף שמצד ההסתכלות עצמה חזו"ן שלא היתה הקפידא דהא זה ידעו גם מתחלה, וא"כ היה באופן המתיר שלא נראו מקומות המכוסים ולא חששו שיסתכלו בסוגה ליהנות שזה אסור אף במקומות המגולים ולכן התירו כשלא ידעו שיבאו לידי קלות ראש, אבל כשראו שבאו מזה לידי קלות ראש שהיא לתרבות שיחה ביניהם ולנגיעה בידיהם וכדומה, התקינו להחליף שהנשים יהיו מבחוץ אחורי האנשים שבוה יש מעלה שאין הברה שיסתכלו בהן עיין בתוס' סנהדרין דף כ'. אבל עדיין באו לידי קלות ראש שכיון שלא היתה מחיצה במקום השערים היה בא הקלות ראש מצד הנשים שראו דרך האנשים ולפיכך אף שלכל דבר הצריך מחיצה הרי הוא מחיצה גמורה מ"מ לענין הבדלת אנשים ונשים אינה כלום שעדיין הם כמעורבין ובאין לקלות ראש, ונתברר שצריכים מדאורייתא לעשות גזוטרטא שהיו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה שרק אז אינם כמעורבין, וכלשון המשנה במדות והקיפה כגזוטרטא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין, וכן מסק הרמב"ם פ"ה מביה"ב ה"ט, אלמא שכתחלה

Furthermore, in synagogues where men and women gather to pray, it is preferable to make a balcony in which the women are above. If for whatever reason it is difficult to make a balcony, it is necessary to make a real separation, which will prevent them from frivolity...
Rather it seems that a mechitza which reaches the shoulders would be sufficient, as we see that the requirement for a mechitza is not related to gazing...

מעשה מצונו מעלה זו דרב גידל דהא רבנן דרב גידל וכן רבנן דר' אחא בכתובות דף י"ז היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא היתה להם מעלה זו, ואדרבה אמר אב"י בסוכה דף נ"ב ובת"י יותר מכלום ובסוף קידושין מצונו בר"מ ור' טרפון שעוד החמירו על עצמן גם בדברים שאנשים פשוטים לא נחשדו עליהם ולא סמכו על חסידותם וזוהרם, וגם דאי שהיו באמצע גם מהעם הבאים לראות שלא נזכרו

גם מכה סברה גרסה, דמכ שאמרו בגמרא צפת שכו
 כגשים למעב שראו שצאו לידי קלות ראש, אין
 טווחם שצאו שם לידי שיחה כצדל ואיסור וכדומה דברים
 שבגלוי כמיש צחשו' בגיל, שברי כחצו כרמזים זיל צפי
 מכלכות יו"ט ככ"ט וצטושי"ע סימן תקכ"ט שחייבים
 ביי"ד להעמיד שוערים צרגלים שיכוו מסבין ומחפשי
 צגות וצפרדסים ועל כוכרות כדי שלא יתקצו אנשים
 ונשים, וזולתי שבאקי צראי אלל כגנות וכפרדסים לא
 היו מליחות לעשות מחילות מצדילת, גם אי"ל לצור
 על כגשים שלא ילכו כלל לחון שביח גזירי שאין רוצ
 לציבור יכולן לעמוד צב, וכעמידו עכ"פ שוערים לתקן
 מה דאפשר שלא יתקצו עכ"פ, ואי"כ כש"כ שכו מעמידין
 שוערים במקדש ה', וצפרע שכו' שם מחי"כ המצולת
 ולא היו כהמש אלל צמקום כשערים שכו פסוחין ודרך
 שם היו רוחין, ולא היו לורך להעמיד כשוערים אלל
 צמשך מקום כשערים, וכיו אפשרות שיכו שמירכ מעולכ
 שלא לכניה לדבר כאלשים עם כגשים כלל, ומצואר
 צרמזים פכ"ט מכלכות איסורי ציחכ הי"צ שכו לוקין
 מכות מרדות לבקורן צידיו וצרגליו או רוח צעימו
 וכדומה שאר קלות ראש כמו להמתכוין לכביע צב,
 ומכש"כ במקדש ה' שכו לוקין מכות מרדות על קלות
 ראש, וכלל צביכמ"ק אסור קלות ראש ושיחכ צטילכ
 מדאורייתא אפילו צין כאלשים צלכד משום מורא מקדש,
 דכתיב ומקדשי תיראו, ואף צביכ"כ הדין כן כמצואר
 צגמרא מצילכ דף כ"ח ע"ה וצשי"ע ארי"ח סימן קכ"ח,
 ואי"כ אס היו מעמידין שוערים צמקום השערים ולוקין
 אח כל כסובג קלות ראש שם עם כגשים כאיך צאו
 לידי קלות ראש, ולמכ כולרכו עצור צב לעצור על איסור
 דאורייתא לבוסוף על כצין שהוא אסור משום ככל
 ככחצ מיד ה' פלו כשכ"ל אס היו אפשרות לעשות שמירכ
 משולכ צוצר, וצגמרא ר"כ דף כ"ט ע"ב שאסרו לתקוע
 שופר צשנה שמה יצצירנו מחמת שכח, ואעפ"כ צמקום
 כסוכדרין לא גצרו שאימת כסוכדרין עליכס ולא יצכו
 לעצור יעיר"ש צגמרא ומפרשים, ואי"כ צביכ"ק צפת
 שכו שם כסוכדרין וכל ראשי כדור כחסידים ואנשי
 מעשב וכיו ידס תקיפכ, כאיך לא יכלו למנות מכעס
 קלות ראש שבגלוי שם צמקום כשערים.

וע"כ מראה צרור שכו' ההמש רק צצציל כסתכלות
 שעפ"י רוב אי"ל להבגיה ע"ז ולכצחק אס היו
 כצכס ככווכ, אלל סוף כל סוף כרגישו שכו' צין כעס
 כסתכלות וכרכורי עצירה חכ וקרא קלות ראש כמיש
 כחוי"ע, ופי' רש"י מצילכ כ"ח ע"ה גצו כ"ה דאמר
 כחכ"כ אין כוכגין צכן קלות ראש אין אכולק וכיו ואין
 מצילקין ואין ככוסוס ככס צחמכ מפני כחמכ וכיו.

יועיל אכ כמחוי"כ שעד חמר ככחפוס אס כרלשים
 וכלרות עגולת, כלל יכולים לכרות צוצריכ ושחוק
 וקלות ראש, וכמחוי"כ צצין כגופוס אינו כלוס כיו ככל
 צתר רישא גריני שמשס צה כקלות ראש וכשיחכ של
 ככל ואיסור, וכלל הוא ככרות שס צלוחכ כחצוצכ מן
 כשי"ס שכוח איסור דאורייתא, וכאיך אפשר לכחיר
 צאיסור דאורייתא על סמך סברה צעלמא אף אלו היו
 כסברה עוצכ, וכמצואר צגמרא גיפין דף ל"ז ע"ה
 שארי וכיו צצציל שאלו מדמין ועשב מעשב, ופירש"י
 זיל מדמין מראה צעינינו וכמדומין אנו כן ולא שמשע
 מרבותינו, וכשי"ס מיידי מסברה ר"י שכו' צולתי עוצכ
 עכ"ז חמר שאין לכקל על סברה שלא שמש מרבותיו,
 ואי"כ אין יחמו ויתמי כאיך נצוא לכקל צאיסורי דאורייתא
 על סמך סברה שלא מלמרכ מפי רבותינו אכ"כ. אלל
 צלמח אין שוס מקום לסברה זו כחשך כחצמי.

מ"ה"ה 1234567

אמנם אין להאריך צפרע צ, כי גם עיקר כהלכותו
שכחליע שאין לחוש להסתכלות זה אינו. וצרמזים
 זיל צפיכ"מ צסוככ (פי"כ מ"צ) מצואר צפירות שעשו
 מקום כגשים למעלב כדי שלא יסתכלו כאלשים צגשים,
 ואי"כ ודאי ששעשב צאופן שלא יכלו כאלשים להסתכל
 צגשים. וצחשו' בגיל רוחכ להעמיס צוצרי כרמזים זיל
 צפיכ"ע שאין כוונתו לחוש להסתכלות אלל להסתכלות
 כוחה שיכולכ לכציו לידי שיחכ וקלות ראש, חכ ודאי
 אי"ל להעמיס כלל צוצרי כרמזים זיל, שכו' אין שם
 שוס רמח ורמחכ צוצרי כרמזים זיל משיחכ וקלות ראש
 ונמלח שכל כעעס שחשו כחז"ל צכ חסר לגמרי מדברי
 כרמזים זיל כיו לא כוכיר אלל עעס ככסתכלות צלכד
 שכו אינו חמח לפי דצרו שאף כשכוו כגשים למעלב
 יכלו כאלשים להסתכל, ח"צ לכל מעיין שמדברי כרמזים
 זיל צפיכ"מ מוכרח ששעשב צאופן שלא יכלו כאלשים
 להסתכל צגשים, וק מצואר צחוי"ט שם על כמשוכ
 צפרק כחליל ח"ל: פי' כרמזים כדי שלא יסתכלו
 כאלשים צגשים, וכדין עמו כיו כאלשים על מסכ כיו
 כרוח צשמתח לא כשמתחיס צעלמס כמיש כר"צ צמידות
 שם כיו כשמתחיס היו חסידים וכיו ואי"כ כולך לעעס,
 וחמנס כסתכלות כאלשים צגשים מציו לידי קלות ראש
 כיו הוא ימשל צך כחיו ועוד משום קישוי לרעח ושמה
 ירחכ קרי כ"ש כחצרות ציח ה', עכ"ל ומצואר צוצרי
 צפירות שצבין צוצרי כרמזים זיל שחשו להסתכלות
 צלכד שהוא כמציו לידי קלות ראש ולעצירות חמרות
 של כולח זיל ר"ל שמצואר צשי"ע אכ"ע סכ"ג סעוף
 ח' שכו חמור מכל עצירות שצחורכ, וכחיי"ע כחצ צכ
 על דצרי כרמזים שדקין עמו, ולכ"ן יחצאר עוד דצרי
 כחוי"ע וכרמזים צכ.

אל אברהם עדיין בנדרת בקרבם לממן ידעו יריבם בראש של ממני תקנת ישראל יסודם בדרך קודש ויומרים ברום של חולם ומתן השיב ומתן ספון בדרך סיגים סוס לשבת את אשר כבר עשמו סלח אחרו חזיל אם ראשונים כאלפים את כבי אדם את ראשונים כבי אדם אתו כמסורים ולא כמסורו של ר' גמזם בן יחיר ועממה את יסודך מאמין אל חאבה סא חרף ושיית ידעו שכל דבר שנטוין לשמת מוכני ישראל להסדמות איבם יעברו סוף עובר מל כמם לית ומסוד מחילת סויר בחיבת ובעות. בכמות. הכלת כות חויר סוף רק לית חפת ועל שיני וחילוף מנפנים בהסדמות סוף עובר על כמם לית ובחיבות כי לית סאלם כמם אביזייטו דע"ו יש ספק ח סמם ככלל יסדר חל יעביר וחאמת לפי סויר כוסחא סיס רחוי ללאת עבור ספין זס בהסדמות וסמחה וכלמותא דמחא דלית לס חסוחח. אכל חממו עשיו זמח למס ס' סמחמיניס בהסדמות וחיליס בקיומם. רק כמם זכמם דימו וסברו מה כבך על ספמיס ככל וחפסוד רק ככלל ספירוס סוף חליו דחוי שיפסם עבור זס פירד לבבות ועבס"ד סמלקת. מעמסדישו חז ססן כמם פיקרי תורס וככלל אביזייטו דע"ו (סמי לטון סוף ככלל י"ס דבר ספמוד סלסן במרז ופילו חליסו חס יבא לבסלס חין סוסמינו. וסמיר כבוד רבן של ישראל בדוריו דור כאחרון מחוד סוולס חרמיר כמל סמיסולסיס זוס לקסילתו סלח י"ס למס דורס כמס שירדס בלסון לחומיס כי חס כאמר ספמסם עמני וסמם עוד בהסדמות למע ס' קלי"ח לסמו סלח י"ס נכלומי"ו בלמו וחסור לקבל תורס ספיו זכמ"ד מיר אפרס כסיל ס') ומפילא יסמחו וספיו זמח כסופמי"ח ובפרססיהו בקיבוץ וכוועד גדולי אבמיס כי סיכח דלפול גאחרח ומפמס חלי"ס' חרייסי ורלוי ס' סככמס זכמס קסלות לסויר להריץ אחרחיסס לרביס חרכס ייסו כעמיס סכל.

וכל פרמקוח סכל שאסוד לנו לסתדמות לסס וליך ולכנס מנמיסיס בייסופיסן סוף רק ספס סמנוג לגיני דח וחמוסם עבור קיוס חורמיס דח סלנו סוף רמוק מחד משרח דמות סכלל חוסרת חוס"ק סוף חרי"צ תנות מסחופיס"ע איסס מעוים אכל זולח סדרת חס מסוריס בהרס. ובכחיזיס וכמזויס לככרס ולדרס בלסומס.

חורס חמרס. לח חמנוב סנרי כי גר סיית בחר"ו חאחיל בידח דסחות פינס מוח לא משרי ב"ס קלח. עפמס קיוס סדריס חס מניס סקרו כח ישרחל רק לחוד עמון וסמח לסס סס ענייס קסוס סמורס חמרס רחס רחמי עת עני עמי ומעל סופמס חל סאלקס מן ססבורס עס כל זס חמרס וסמס חורס סדרקיס דרי כונס סוילוסיס לך פס אכמיח בעת סדמק לא חמפב עמרי. האומות סאלס סלנו דריס כנייס וסופיס כללס וס לו מניס כמחס וסמס מניס וסריס וסריס וסניס וסופמיס וכל חופני סארץ סן סמס כעלי יסב כמלי סדום חמי דק וסלמיס סס חמוג וחינ לסס סוס ענייס וסיל כעמרי קיוס חוס"ק רחמי סמריס סלמס מעוים מל מעוה חוס"ק סלח לסיס כפוי טובס ומי סליו עופס כן יס לו לירח סקללות סלמס מעיב רסס חחח סוקב לא חמוס רסס מביחו חיו כביזיס דרסו סלס סמיר וכמזויס חיו פ' מלך עמוד יר"ס, כני ומלך.

זמח חסר ילח מחמוג סירע כוועד חסר חוועדו וסלחו זמח כדבר עמי דח וסמס דריס כוריס עמי דחוס"ק בלי סוס סיני. יוס ס' לשבת וסלח חרכיז לפיך וע"ו כלנו עכ"ס

(ועל סידור סתומיס לח יתן סקודת)
 סקי עמסס בלח"ע מסר מחיר חיש זל אכדיקת חוועחור יע"ח : סקי סלמס חלופניד
 ר"ן : סקי סמחל בר"ע מלשקחויז ר"ן : (חומס כית ר"ן) סקי חייס וסוף סאכדיק
 חות
 סמח"ס

סמח"ס : סקי פמס אברסס בהר"ע ספממל חומס פס קיק קודמי : סקי מלוי ספממל מלח"מסר ר"ן : (חומס כית ר"ן) סקי סמחל ספממל חומס פס קיק מויס וסגילות יע"ח : סקי זוסק כמסר זמנו ר"ן דיק סכל : סקי זכח ורלף ספממלויס אכ"ד דקי"ק חמרפ"ד וסגיל : סקי סילל ל"ס חוממס אכ"ד דקי"ק פיקס יע"ח פס כ"ד. כמס אכ"ד בקיק קלעי"ח יע"ח : סקי אבר"ס ידח סכסן סוח"ץ. פס כמרפמלס וסגיל יע"ח : סקי מוס גי סייסלך מפח"מקדיון : סקי סמחל חרי ליכספמינין ר"ן : (חומס כ"ד) סקי יסודס בלח"ע מוס' מחיר חיש רב דגיל בלח"ע יע"ח. פס חייס אבר"ק מ' לחמס : סקי זוסק גריטוחל חומס פס קיק מלר"עטען וסגיל : סקי ליכס כ"ד : סקי יסחיס חסרן לבי וייעכסרימג חומס פס קיק אכ"ד"ק סומל וסגיל : סקי זיליס חומס כקיק ספמיס יע"ח וסגיל : סקי יסודס ליכס אכ"ד"ק סומל וסגיל. פס אביס ספירח חומס כקיק סכל : סק חסרן גרינברג אכ"ד"ק מיסלויטון וסגיל. פס כ"ד : (חומס כ"ד) סקי חייס חומס פס קיק ספמיס. כמס אכ"ד ור"ס דקי"ק סוקל"ע וסגילות פס כ"ד : סקי יסוחל יסודס סייסלמיס מוכ"ק סוניס וסגילות. פס כ"ד : סקי עמס גרמס כ"ז חומס כקיק פ' ייחודף וסגיל : סקי אברסס חמוק ויבמוביק קליון וח"ר"ן וסגיל : סקי גברי"ח יעקב אכ"ד מפלף וסגיל סקי חייס אברסס חורמינין אכ"ד גארספעל פס כ"ד. סקי ישרחל זוס לבי חלופכמרי אכ"ד"ק סיחל פירע וסגיל : ס' ברון אברסס בירדיר חומס פס קיק סלסוחיון וסגיל : ס' יוסק חייח כמרז סגיל אכ"ד חר"עטע וסגיל : ס' חסרן פריער אכ"ד בהספריין וסגילות : ס' כרימון זכח מלועגריס חאכ"ד סלספסור וסגיל יע"ח : ס' עמח ספמירל כסרז מוס' יסוקל מלמס זלסיס חכ"ד דעמס יע"ח : ס' יספויס במוס' בן קיון בייטון אכ"ד ס' פלסוק וסגיל : ס' עמח וייעכסרימג מלסוברג אכ"ד נעריסען וסגיל : ס' פירחל לבי יסוקל מלפירח אכ"ד ס' ורלח פס כ"ד : ס' ססרר"ד דקי"ק סוקל"ע : ס' סמולס דוב ר"ן דקי"ק סוקל"ע : ס' סמחל לבי כקיק סוקל"ע : ס' אכמסס כ"ד דוד ז"ל ר"ן דקי"ק סוקל"ע : (חומס כ"ד) : ס' יחל לבי רחמס חומס פיק"כ חויפאלע פס כ"ד : ס' חייס לבי ויעקבר אכ"ד רלעפער וסגיל : ס' יוסק חייזון כסחל חומס בריסוחיון וסגיל : ס' מרד"י סארחיון אכ"ד סלמו וסגיל : ס' יסוקל סוקלס עקלטר אכ"ד ירעח"ע וסגיל פס כ"ד : ס' זכריס ספירח חומס פס קיק דלח"ע יע"ח פס כ"ד : סעייר ישרחל אפריס פסל בן מוס' לבי סרייכער ליכסוח בלח"ע סמוס סלחון מוס' ח"ש אכ"ד כ' סוירח וסגיל : ס' מרד"י ידח כמסר ידח אכ"ד סלסוקס וסגיל פס קיק סמח"סמס פס כ"ד : ס' מרי"ח וסגילות : ס' ס' פירח ליכח סיר אכ"ד ספממס : ס' יעקב בן סלחון מוס' סל אכ"ד בלקס וסגיל : ס' יעקב יסוקל גריטוחל אכ"ד מרעריח : ס' יעקב ספממלויס אכ"ד מללכס וסגיל : ס' יוסק בן מוס' יוסק מוס' אריס פירדמ"ח חפ"ק כחיס יע"ח : ס' גמן ספס סלוי סוויינער אכ"ד פירח"ע וסגיל פס כ"ד : עמח בייסר ס' וסלעיר ח"פ ס' חיר וסגיל : ס' אברסס יעקב ריינין כסרז מוס' גמן ז"ל כגיל קלח"ע : ס' ספמיס כ"ז אכ"ד ס' מיסח וסגיל : ס' מרד"י לבי מוכ"ק כלופכמרי וסגיל. ס' יעקב מוס' חפ"ק קלח"ע וסגיל : ס' מרד"י לבי סלסוינער אכ"ד חלפאלע וסגיל. ס' מרנח לבי ספממלויס אכ"ד ספמריע : ס' סמח חומס כקמריס יע"ח : עמס ס' כלמס כקיק מלח"ע וסגיל : ס' עמס יע בלח"ע מ' יוסק חייזון סגיל ר"י סרז דקי"ק סוקל"ע וסגיל מיסח ל"ן : ס' יעקב ל"ב

וזכר הענין המסוכן שגורם לכת"ר צער רב, אני מרגיש בצערך, צער רב, מורה ומחנך בשעה שהוא ראה שאנשים יראים, אבל אין להם ידיעה כלשהי בתורת החינוך עומדים נגדו ומתריעים עליו כעל מיפר ברית תורה ומצות. ודאי שצדק כת"ר שהתפילה בחבורה יש לה כוח מושך גדול וגורם חינוכי חזק, ולא יכחיש זאת אלא מי שעניני סמויות מלראית את העזובה והגדולה השוררת בשטח חינוך הנוצר ולבו קשוח מלדאג דאגת העתיד של הנוצר היהודי החדש המתרחק ממסורתנו הקדושה והם מסתפקים כמזעט. כמנין המצומצם שלהם ומפקירים כלל ישראל.

אולם — כאן נעשית השאלה מסובכת — לנו יש תורת התלכה הפסוקה והמקובלה. ראה ברמב"ם הל' חגיגה פ"ב, ה"ג: "כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות לירושלים להר הבית, אביו חייב להעלותו ולהראות בו כדי לחנכו במצוות. שנאמר: יראה כל זכורך, ואם היה הקטן חנוך או סומא או חדש אפילו באחת, אינו חייב לחנכו, אעפ"י שהוא ראוי לרפואה, שאילו הי' גדול הוא כן, הי' פטור, כמו שביארנו". ומקורו גמרא מסורשת בחגיגה דף ו', ע"א: אמר אב"י: כל היכא דגדול מיהייב מדאורייתא, קטן נמי מחנכינן ליה מדרבנן, כל היכא דגדול פטור מדאורייתא, מדרבנן נמי קטן פטור. הרי שלמדנו חז"ל כלל גדול בהלכות חינוך, שאין לחנך קטן באופנים שאסורים לגדולים, ואף שיש סברא לומר, כיון שהקטנים האלה יהי' חייבים לכשיגדלו, כגון חנוך שעתיד להתפשט בגדלותו, או סומא שעתיד להתפקח בגדלותו, איכ"י יהי' מותר לחנכם בקטנותם אף אם הם חגרים וסומים לפי שעה, מ"מ כיון שאם היו גדולים בשעה זו היו פטורים, מסתלקת מצות חינוך מהם, לפי שאין הקטנים מחייבים רק במה שגדולים מחייבים, ומצות חינוך היא רק לנהוג בהם מנהג גדולים ומטעם מצות חינוך הקטנים נחשבים כגדולים, אבל אין לנהוג בהם מנהג מיוחד לשם חינוכם והכשרתם לכשיהיו געשים גדולים, השאלה היא איפוא: אם מותר לגדולים לסדר את התפילה בבית הכנסת בסדר שהתקין כת"ר בבית הת"ת, שהאנשים יושבים ופניהם כלפי מזרח והנשים מאחוריהם. שאלה זו נידונה הרבה בשו"ת, וכבר נפסקה הלכה, שמחייבים לעשות מחיצה המבדלת בין אנשים לבין הנשים, ומקור הדין בסוכה נ"א, ע"ב, שגם במקדש הי' כן, עזרת אנשים לחדר ועזרת נשים לחדר, ואין צורך להאריך בזה, כי זה דבר ידוע לכל.

ובשו"ת מהר"ם שיק א"ח סי' ע"ז נשאל מרב אחד שבקתלתו רצו לבטל את המחיצה ולהעמיד במקומה עמודים גבוהים, והפחידו את הרב שבאם לא

יתיר להם דבר זה יפתחו את חנויותיהם בשבת ויפרדו לגמרי ממנו, והשיב, שחלילה וחלילה להתיר להם דבר זה ואפילו אם יעמדו במרדם ויפתחו את חנויותיהם בשבת, וע"ש שצ"ח לדין המובא ביו"ד סי' של"ד סעיף א', שמי שמחויב נידוי מחויבים לנדוהו אפילו אם ע"י כך יצא מן הדת, חלילה.

וזכר שיעור גובה המחיצה, נולדה מחלוקת באמריקה, הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א, גאון גדול ומובהק בהוראה, פסק שדי אם המחיצה גבוהה י"ח טפחים, למטה מהכתפיים, כדי שלא יבואו האנשים והנשים לדבר וע"ז ולבוא ע"י כך לקלות ראש, ואעפ"י שיכולים להסתכל, מ"מ מותר, והראה לרמב"ם הל' בית הבחירה פ"ה, ה"ט, שעיקר טעם האיסור שלא להתערב זה בזה, וכנגדו יצא האדמו"ר מסאטמאר ועמו כל רבני אונגארן ואסרו מחיצה כזו, ופסקו שהמחיצה צריכה להיות גבוהה מעל הראשים, ואף הם זורו על מה שכתב הרמב"ם בפירושו לפ"ה פמ"ט סוכה, שהאיסור הוא, שלא יסתכלו האנשים בנשים, ולי נראים יותר דברי הגאון רמ"פ שליט"א וראיותיו בספרו אגרות משה א"ח הן מכריחות, ובדברים שנכתבו נגדו לא ראיתי אף דבר אחד שיש בו כדי דחיית דבריו, וברור, שמה שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות, שלא יסתכלו האנשים בנשים, כזנתו, שלא יבואו פורצים להסתכל לשם הגאון, וכן מוכח מלשון הגמרא בסוכה שם: ת"ר, בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים בחוץ והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין הי' באים לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, היכי עביד הכי, והכתיב: הכל בכתב מיד הי' עלי השכיל? אמר רב: קרא אשכחן ודרוש, ופירשי: "שצריך להכדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול", ובמחיצה של י"ח טפחים אי אפשר לבוא לידי קלות ראש, ואין לחוש כי בשעת התפילה יבואו להסתכל לשם הגאון, וברור, שמה שכתב הרמב"ם, שלא יסתכלו חיינו לשם הגאון, אבל בהבטה בעלמא אין איסור, כמשיכ בהל' איסורי ביאה פכ"א, ה"ב, שאסור להסתכל במתכוין להגאון, ומה שהנשים הולכות פרוצות ראש — כבר כתב בספר אגרות משה שיש לסמוך על הרי"ף הרמב"ם שאין השער ערוה לענין קיש ותפילה, ומשיכ בזמננו שרובא דרובא הולכות פרוצות ראש וכבר הורגלו בזה ואין השערות בגדר מקומות שדרכן לכסותן, וכיכ בערוך השולחן, ודבריו ברורים לכל מי שדעתו ישרה ומודה על האמת, וכן יצא מלשוננו של המרדכי ושאר ראשונים, אמנם רבני

אונגארן מחמירים מאד דורשים שהמחיצה תהי
 גבוהה למעלה מראשי הנשים, ועוד מרחיקים ללכת
 דורשים שבאם אין בביהכ"נ מחיצה כזו אסור להתפלל
 שם, ואסור לנשים לבוא ולהתפלל ומוטב שישארו
 בבתיהם. ודאי שכונתם לטובה, לשמור על הצניעות
 כפי שהייתה נהוגה בדורות הקודמים, אבל בזמננו
 גשתה המצב ונשתנו הטבעים, והנשים אם תשאנה
 בבית ולא תבואנה לביהכ"נ תשתכח מהם תורת היהדות
 לגמרי, ובחזאי שאסור להדיחן ולהרחיקן בגלל חומרא
 יתירה שאין לה יסוד מוצק בשי"ס ופוסקים. וגדולה
 מזו כתב רבינו החת"ס בתשובותיו, אריח סי' כ"ג,
 שאין לחוש למה שכתב בספר המקצועות, „שכהן הנכנס
 בבית שאשה גדה שם לא יברך את ישראל... — הנה
 כי כן בזמננו אלה שאין שום אדם נוהר מזה, או
 שנשתנו הטבעים והזמנים והמקומות, או כיון שדשו
 ב"י רבים, שומר פתאים ה', בין כך ובין כך לעת כואת
 אין כאן בית מיוחס והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים...
 ועי' באריח סי' פ"ח שאשה נדה אסורה להיכנס לבית
 הכנסת להתפלל, אבל בימים נוראים מותרות גם נשים
 נדות לילך לביהכ"נ, כי הוא להן עצבון גדול, שהכל
 מתאספים והן יעמדו מבחורץ, ובזמננו הנשים מקמידות
 מאוד אם מרחיקים אותן מבתי התפילה, והליכה
 לתפילה בביהכ"נ היא בזמננו קיום היהדות לנשים
 ולאמהות. ולכן עצתי לכת"ר לעשות מחיצה גבוהה
 י"ח טפחים ותבדיל בין הנערים ובין הגערות.
 וז"ל שהגערות מתפללות בקול רם — אין בכך כלום.
 וכבר התירו גדולי אשכנז ובתוכם הגאון ר'
 עזריאל הילדסהיימר זצ"ל לאנשים ולנשים לומר ביחד
 זמירות, משני טעמים: א. תרי קלי לא משתמעין;
 ב. זמירות קודש אין מביאים להרחיק עבירות.
 ועצתי, עצת זקן ובעל נסיון, שלא להתעקש נגד
 היראים אף שהם רק מתי מעט, שבאם היראים
 ההם יעזבו את הקהילה יוציאו שם רע על קהילתו
 שהיא קהילה ריפורמית, וטושה של מחלוקת זו תביא
 לידי הריסת הקהילה, חי"ו.

תידן המוקירו

אוצר החכמה

יהיאל יעקב חיינברג

סימן טו

אחד-ש כתיב באה"ר וביותרת הכבוד.
 בדבר שאלתו, לשי"ץ מוסף קבוע הי נהגים לתת מצוה
 ברי"ה בכל פעם מצוה אחרת ועכשיו רוצים
 אנשי הקהל לבטל חזקה זו בטענם שאם יתנו לשי"ץ
 מוסף מצוה ברי"ה יהיו מוכרחים לתת גם לשי"ץ שחרית
 ויהי' בזה הפסד להכנסות הקהל. והשי"ץ מוסף הנ"ל
 מוען שלוש טענות: אחת, שיש לו חזקה כנ"ל, ושנית,
 שיש לו יאי"צ בערי"ה ומנהג המקום לתת ליאי"צ שחל
 ביום שאין בו קריאת התורה, עלייה ביום שלאחריו
 ובנידון דיון הוא ברי"ה, ושלישית, שאין לדמות שי"ץ
 מוסף לשי"ץ שחרית, וכת"ר מבקש לשמוע דעתי על כל
 הנ"ל וגם שואל אם יש חזקה דוקא אם נהגים לתת
 מצוה קבועה או אמילו אם נותנים בכל פעם מצוה
 אחרת, והנני להשיבו בעזה"י.

A mechitza of eighteen handbreadths prevents frivolity, and we are not concerned lest they gaze at each other during the prayers. It is clear that when Maimonides wrote "should not look at..." he meant gazing, but just glancing or seeing is not prohibited...

And the fact that many women's hair is not covered, Rabbi Moshe Feinstein has already written about this ... that nowadays women's hair is not considered "a covered part of the body" since most women in our society go with their hair uncovered and so everyone is accustomed to seeing hair... and the Arukh Hashulkhan has already written this. And this opinion is apparent to anyone who is clear of mind and acknowledges the truth. However, the Hungarian rabbis are very strict about this and require the mechitza to rise above the heads of the women, and they are even more extreme in that they write that one is prohibited from praying in a synagogue that does not have such a mechitza, and women may also not pray in such a synagogue and it is preferable for them to stay home. And certainly their intentions are good, and they wish to maintain the standards of modesty that were common in previous generations, but in our time the situation is different and the nature of things is different. And if women stay home and do not attend synagogue, they are likely to forget Judaism altogether, and we must not dismiss and push people away because of a superfluous, unnecessary stringency that has no basis in the Talmud or its commentaries.

מכתבים תורה בדברי תורה, שלצרי אבהו כולה, רק תשובה
 זו שלח לי מאמריקה, בירעו שכל כתבי נשארנו בברלין ונאכדו.
 הוא ניצל בחסדי השם מגיא ההריגה ונמלט לקאנה ואח"כ
 לארצות הברית, לצרי ולינוני הגדול תהלתני השמועה
 המעציבה, כי ורב הצדיק הזה שלי"ת, הנצבית, הוא השאר'
 אחרי בני גולי תורה ויראה ומקושי שם שמים ברבים.

בצה"י, יום ה'.

כבוד יודי ומכובדי הרב המופלג בתורה ויי"ש, הי"ב
 ועוסק במצות בל"ג זכר מר"ר אהרן חיים, שי"ץ ראשי
 בעיר ברעסלאו יצ"ו *

* הר"א חיים היה לי ידיד ואהב נאמן. היתה בנינו חליפת